

«Η νέα γνώση είναι η πνοή αναζωογόνησης της δημοκρατίας»

Ο πρώην πρόεδρος του ΕΜΠ και πρώην υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ μιλάει στον «Προμηθέα» εφ' όλης της ... πανεπιστημιακής ύλης

«Η νόθευση της ποιότητας των παρεχόμενων στον πρώτο κύκλο σπουδών οδηγεί και σε ταξικές λοβοτομές», λέει στον «Προμηθέα» ο κ. Θεμιστοκλής Ξανθόπουλος, ομότιμος καθηγητής της Σχολής Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ, πρώην πρόεδρος του Ιδρύματος την περίοδο 1997-2003, πρώην υφυπουργός ΠΕΧΩΔΕ, που κάνει λόγο για έναν «ανελέητο πόλεμο φθοράς» σε βάρος των ελληνικών Πανεπιστημίων και αναλύει στον «Προμηθέα» τη ... συνταγή διάσωσής τους.

Διδάξατε σε πανεπιστήμια στην Ελλάδα και το εξωτερικό επί σαράντα χρόνια. Ποια είναι σήμερα τα δεδομένα και τα ζητούμενα στον παγκόσμιο πανεπιστημιακό χάρτη;
— Ευτύχησα, πράγματι, διότι από την αμφιδρομή επικοινωνία με τους φοιτητές μου συνειδητοποίησα την ανεκτίμητη αξία της κοινοτικής συνειδησίας και έμαθα να γηράσκω αεί διδασκόμενος. Κατά την πρώτη κοινή μας δεκαετία (1965 – 1974), είχαμε συμπεράνει ότι η θεμελιώδης αποστολή του δημόσιου πανεπιστημίου στην παραγωγή νέας γνώσης με σαφές αντίκρισμα σε θεωρητικές και πρακτικές εφαρμογές γίνεται και πνοή αναζωογόνησης της δημοκρατίας, όταν υπηρετείται χωρίς παρεκκλίσεις ο παρακάτω «τριδιάστατος» γενετικός κώδικας:

- Καταπολέμηση του ζυγού των δογματιστών και του κλειστού μονοπωλίου της γνώσης.
- Σύστηματική ανάπτυξη της διδασκαλίας, της έρευνας και της διακίνησης της ελεύθερης σκέψης, χωρίς προκαθορισμένους οικονομικούς ή πολιτικούς στόχους.

- Ανοικτές πύλες με αξιολογικούς κανόνες εισόδου χωρίς άμεσους ή έμμεσους ταξικούς αποκλεισμούς.

Περί τα μέσα της επόμενης δεκαετίας (1975 – 1984) διαπιστώσαμε, πάλι από κοινού, ότι με την ανατροπή της κεντρικής κοινωνικοοικονομικής πολιτικής και την παλιννόστηση των μονεταριστών στον μεταπολεμικό δυτικό κόσμο άρχισε να πλήττεται το ευρωπαϊκό κεκτημένο στη δημόσια παιδεία με περιορισμούς στη χρηματοδότησή της και αγοροκεντρικές πολιτικές. Εμπνευσμένοι δάσκαλοι σε παραδοσιακά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, όπως η Ζακλίν ντε Ρομιλύ, είχαν καταγγείλει προς το τέλος της δεκαετίας '70 ότι οι ναοί της επιστήμης και της παραγωγής γνώσης πιέζονται για να μετασχηματιστούν σε ρηχές επαγγελματικές σχολές.

Το πρώτο αποφασιστικό πλήγμα δόθηκε με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στο Ηνωμένο Βασίλειο επί πρωθυπουργίας Θάτσερ, στις αρχές της δεκαετίας του '80. Η χορήγηση πανεπιστημιακών πτυχίων υπερδιπλασιάστηκε θρασυτάτα και ανέξοδα, μέσω της νομικής «ανωτοποίησης» των τεχνικών σχολών μεταλυκειακής επαγγελματικής εκπαίδευσης (polytechnics). Το εμπορικό αντίκρισμα του παραδείγματος Θάτσερ, λόγω και της γενναίας αύξησης των διδάκτρων για τους έχοντες να πληρώσουν κάποιο πανεπιστημιακό πτυχίο, κυρίως φοιτητές ξένων χωρών, ενθουσίασε τους υπουργούς οικονομικών των χωρών της ηπειρωτικής Ευρώπης και το ασπάζτηκαν ασμένως. Οι εισαγόμενοι στα δημόσια πανεπιστήμια πολλαπλασιάστηκαν με ταυτόχρονη αφαίρεση πολύτιμων αλλά δαπανηρών γνωστικών αντικειμένων και των αναγκαίων για τη διδασκαλία τους εκπαιδευτικών υποδομών, έτσι ώστε με λιγότερα χρήματα να παρέχονταν περισσότερα «φθηνά» —με την πλήρη έννοια του όρου— πτυχία.

Οι κυβερνώντες τις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης δεν αρκέστηκαν στη συρρίκνωση της ανά φοιτητή δαπάνης.

Το 1999 προχώρησαν στη διακρίση της Μπολόνια με κύριο στόχο τη διάσπαση της ενιαίας δομής των σπουδών σε δύο κύκλους, κατά το ξεπερασμένο ήδη από τότε αγγλοσαξονικό πρότυπο. Οι κρατικές υποχρεώσεις χρηματοδότησης των σπουδών περιορίζονται στον πρώτο κύκλο, μέγιστης διάρκειας τριών ακαδημαϊκών ετών, απαλλαγμένο από την πολύτιμη εμπόνηση στο ευρύτερο υπόβαθρο του γνωστικού αντικείμενου κάθε επιστήμης και τις πολυδάπανες για την προσέγγισή του υποδομές. Εξαιρέθηκαν, βέβαια, τα παραδοσιακά κέντρα αριστείας, τα διακεκριμένα πανεπιστήμια και οι μεγάλες σχολές που χρηματοδοτούνται ικανοποιητικά και αδιαφορούν πλήρως για την «Μπολόνια των πληβείων», όπως εύστοχα ορισμένοι εκπρόσωποι τους την αποκαλούν στα παρασκήνια.

Πέραν της μακροπρόθεσμης αναπτυξιακής ζημιάς, παγιδεύονται δεκάδες χιλιάδες φοιτητές σε σπουδές χωρίς αξιόλογο αντίκρισμα στην αγορά εργασίας. Η νόθευση της ποιότητας των παρεχόμενων στον πρώτο κύκλο σπουδών οδηγεί και σε ταξικές λοβοτομές, διότι η διαπληρή πρόσβαση στον δεύτερο κύκλο ή σε καλά πανεπιστήμια που διατηρούν τον παραδοσιακό ενιαίο τετραετή ή πενταετή κύκλο συρρικνώνει τις πηγαιές εξελικτικές δυνατότητες κάθε νέας γενιάς.

Μια δεκαετία μετά τη διακρίση της Μπολόνια, η αποτυχία της ευαγγελιζόμενης μεταρρύθμισης άρχισε να αναγνωρίζεται και από την επιχειρηματική τάξη που την στήριζε. Οι εκπρόσωποι της, π.χ. στη Γερμανία, χαρακτηρίζουν το νέο μοντέλο ως έναν απομακρυσμένο από την επιστήμη «καταναγκαστικό κορσέ» και δηλώνουν ότι η φούσκα της διακρίσης έσκασε αμέσως μετά τη χρηματοπιστωτική φούσκα του 2007. Πλην όμως, τα πολιτικά αντανάκλαστικά από την ανάδειξη αυτής της προφανούς αλήθειας είναι πενιχρά. Οι αρμόδιοι Ευρωπαίοι υπουργοί περιορίζονται σε ανέξοδα ωραία λόγια περί δημοσίου αγαθού και δημόσιας ευθύνης, προβάλλουν το ιδεώδες ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ συνεχίζουν ακάθεκτοι προς την αντίθετη κατεύθυνση: Υποχρηματοδοτούν τα πανεπιστήμια και διευρύνουν τις διαφορές επιπέδου σε γνώσεις και καινοτομία με τους αντίστοιχους ανταγωνιστικούς χώρους των Η.Π.Α., της Ιαπωνίας και των

Τα Πανεπιστήμια οφείλουν πρωτίστως να λειτουργούν ως πνευματικός φάρος για την αποτροπή της παρέκκλισης και πρόσκρουσης ατόμων και κοινωνιών στους υφάλους συρρικνωμένων προτύπων

αναδυόμενων νέων υπερδυνάμεων της Κίνας και των Ινδών.

Τα πανεπιστήμια αποτελούν τον πνευματικό «φάρο» σε περιόδους κρίσης και ανασφάλειας. Πώς πρέπει να παρέμβουν οι εκπρόσωποι τους στην αναζήτηση διεξόδων αλλά και προτάσεων προς την κατεύθυνση της δημιουργίας «ώριμων» πολιτών και κοινωνιών;

— Τα Πανεπιστήμια οφείλουν πρωτίστως να λειτουργούν ως πνευματικός φάρος για την αποτροπή της παρέκκλισης και πρόσκρουσης ατόμων και κοινωνιών στους υφάλους συρρικνωμένων προτύπων χωρίς υγιές παραγωγικό αντίκρισμα, με έντονα και τα φαινόμενα εκκυδαϊσμού στην πολιτισμική τους διάσταση. Η τελική κατάληξη σε δεινή οικονομική κρίση διακεί στα άτομα και το διαλυτικό της κοινωνικής συνοχής και ευθύνης αίσθημα του ρευστού φόβου. Εκ του αποτελέσματος συμπεραίνεται ότι παρά τις φωτισμένες παρεμβάσεις ορισμένων εκπροσώπων μας, δεν τα καταφέραμε ως σύνολο και αυτή τη φορά.

Από τη μακρά ερευνητική, εκπαιδευτική και διοικητική ηγεσία μου διδάχθηκα ότι τα πανεπιστήμια συμβάλλουν ουσιαστικά στην αποφυγή υφάλων όταν προ-

σφέρουν σπουδές που πληρούν τις παρακάτω πέντε δομικές και λειτουργικές προδιαγραφές:

- Διαθέτουν ευρύτητα, συνεκτικότητα και ισχυρή επιστημονική θεμελίωση, δηλαδή εφοδιάζουν τους διδασκόμενους και αυριανούς νέους επιστήμονες με γνώσεις που αντέχουν στον χρόνο, χωρίς πρώιμες και ρηχές υπερεξειδικεύσεις.
- Εφοδιάζουν τους φοιτητές από τα πρώτα μαθήματα με τη μέθοδο και τα εργαλεία για αυτοδύναμη πρόσβαση στις συνεχώς αναβλύζουσες νέες πηγές της γνώσης και καλλιεργούν τις δεξιότητες για τη σύνθεση, τη γόνιμη ανθρώπινη επικοινωνία και συνεργασία.
- Αναπτύσσουν τις ευρύτερες ατομικές και κοινωνικές αρετές για την ανάδειξη ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, ικανών να «κίττανται» ως υπεύθυνα στελέχη στους χώρους δουλειάς και να «υπάρχουν» ως συνειδητοί ελεύθεροι και ακηδεμόνευτοι πολίτες.
- Προσαρμόζονται μεθοδικά στις δυσκολότερες για τον διδασκοντα, αλλά ευεργετικές για τη μετάδοση και εμπέδωση της γνώσης, ενεργητικές μορφές διδασκαλίας.
- Συνδέονται με το αναπτυξιακό γίγνε-

Καθήκον των ταγών είναι και η διασφάλιση της ανεμπόδιστης πρόσβασης των αδύναμων μελών της κοινωνίας στα νέα τεχνολογικά εργαλεία και νοητικά όπλα για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών και την ενεργό συμμετοχή στον κόσμο των ιδεών.

σθαι στην κοινωνία για να καλύπτουν έγκαιρα αλλά όχι άκριτα τις τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες της.

Το γονίδιομα κάθε γνήσιου πανεπιστημίου και τα παράγωγά του, η τήρηση των παραπάνω πέντε προδιαγραφών για την απονομή πανεπιστημιακού τίτλου επί της ουσίας, θα μπορούσε μέχρι πριν από τρεις δεκαετίες να θεωρηθούν αξίες απαράβιαστες. Το δυσάρεστο είναι ότι με το ξεκίνημα του 21ου αιώνα καθίσταται αναγκαίος ο συνεχής αγώνας των εκπροσώπων μας για τη διάσωσή τους επί του πεδίου μιας δύσκολης μάχης. Μέσω της επικειρούμενης σε παγκόσμια κλίμακα μετατροπής ακόμα και του δημόσιου αγαθού της πανεπιστημιακής παιδείας σε εμπόρευμα και της θεοποίησης του διδύμου «ατομικισμός – οικονομικό όφελος» προωθείται, με συγκεκριμένες δράσεις, η διάβρωση των θεμελίων της αποστολής, των δομών, των λειτουργιών, του κύρους του δημόσιου πανεπιστημίου.

Υπήρξατε καθηγητής, πρόεδρος διευθύνων σύμβουλος της Δ.Ε.Η., μέλος κυβερνητικού σχήματος. Ποια πιστεύετε ότι είναι τα βαθύτερα αίτια της αξιακής κρίσης στην Ελλάδα και πώς θα συνοψίζατε ένα «διά ταύτα» για την υπέρβασή της;

— Υπό την επικυριαρχία του νεομεσοαιωνικού δόγματος «ο καθένας για τον εαυτό του και η Αγορά για όλους», η αναβάθμιση της κοινωνικής προσφοράς και η ανάκτηση του κύρους της παιδείας και του πολιτισμού στη χώρα μας έχουν ως προϋπόθεση τη μετατόπιση του κέντρου βάρους δραστηριοποίησης των ταγών τους προς την περιθάλψη και ανόρθωση της κακοποιημένης κοινοτικής μας συνειδησίας. Είναι προφανές ότι δεν προσφέρουν σχεδόν τίποτα οι εξαγγελίες και οι καλές μας προθέσεις. Μόνον τα πολλά παραδείγματα των ταγών από την ιδιωτική και δημόσια ζωή τους μπορούν να προβάλουν στα άτομα του στενού και ευρύτερου περιβάλλοντός μας το πρότυπο μιας συνεκτικής κοινωνίας ελεύθερων πολιτών που όχι μόνο διαθέτουν γνώσεις και δεξιότητες, αλλά αγωνίζονται και για να τις χρησιμοποιήσουν στην ενδογενή ανασυγκρότηση πολιτισμικών αρχών και αναπτυξιακών υποδομών, σε ισότιμη συνεργασία με τον παραδοσιακό αξιακό και παραγωγικό ιστό της χώρας.

Αναγκαία και ισχύουσα σήμερα αρχική συνθήκη για τη δομική αντιμετώπιση και υπέρβαση της κρίσης είναι η οριζόντια διάχυση του νοητικού και υλικού σκέλους των νέων δυνάμεων που προσφέρει σε μικρομεσαίους και απόκληρους η ραγδαία εξελισσόμενη τρίτη βιομηχανική επανάσταση. Καθήκον των ταγών είναι και η διασφάλιση της ανεμπόδιστης πρόσβασης των αδύναμων μελών της κοινωνίας στα νέα τεχνολογικά εργαλεία και νοητικά όπλα για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών και την ενεργό συμμετοχή στον κόσμο των ιδεών. ■